

مقاله/ بررسی شکل گیری و استمرار جنبش عدم تعهد

۵ مهر ۱۳۹۳ ساعت ۱۸:۱۴

گروهی از کشورها موسوم به جهان سوم به ابتکار جواهر لعل نهرو نخست وزیر هند، جمال عبدالناصر رئیس جمهور مصر، ژنرال ژوزف تیتو رئیس جمهور یوگسلاوی و سوکارنو نخست وزیر اندونزی تلاش کردند تا نیروی سومی را پایه گذاری نمایند. به همین منظور، رهبران بیست و پنج کشور آسیایی و آفریقایی در باندونگ اندونزی در هیجدهم آوریل ۱۹۵۵ گرد هم آمدند و شالوده جنبشی را ریختند و نام جنبش عدم تعهد را بر آن نهادند.

پس از پایان جنگ جهانی دوم و استقرار نظام دو قطبی در فضای سیاست بین الملل و شکل گیری جنگ سرد میان ایالات متحده آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی، جهان به دو گروه (که به بلوک شرق و غرب معروف شدند) تقسیم گردید. بلوک غرب به رهبری امپریالیسم آمریکا و بلوک شرق به رهبری کمونیسم شوروی.

اما در این میان، کشورهایی نیز بودند که هر یک به دلیلی اقدام به عرض اندام و خودنمایی کردند و اعلام نمودند که مستقل بوده و تعلق خاطری به هیچ کدام از دو گروه فوق ندارند. در همین راستا، جواهر لعل نهرو نخست وزیر هندوستان در سال ۱۹۴۷ میلادی اظهار داشته بود که سیاست عمومی، اجتناب از سیاست قدرت و عدم الحاق به هر گروهی علیه گروه دیگر است. ما باید با هر دو بلوک رفتاری دوستانه داشته باشیم و در عین حال به هیچ کدام وابسته نباشیم. هر دو بلوک فوق العاده نسبت به یکدیگر بد گمانند همانگونه که کشورهای دیگر با سوظن به این دو بلوک می نگرند.^[۱]

گروهی از کشورها موسوم به جهان سوم به ابتکار جواهر لعل نهرو نخست وزیر هند، جمال عبدالناصر رئیس جمهور مصر، ژنرال ژوزف تیتو رئیس جمهور یوگسلاوی و سوکارنو نخست وزیر اندونزی تلاش کردند تا نیروی سومی را پایه گذاری نمایند. به همین منظور، رهبران بیست و پنج کشور آسیایی و آفریقایی در باندونگ اندونزی در هیجدهم آوریل ۱۹۵۵ گرد هم آمدند و شالوده جنبشی را ریختند و نام جنبش عدم تعهد (Movement Align Non) را بر آن نهادند.^[۲]

در طول کنفرانس، دو جبهه متشکل از کشورهای مختلف به وجود آمد که گروه نخست از هند و اندونزی پیروی می کرد و طرفدار سیاست استعمارزدایی بود و جبهه دوم از کشورهای چون پاکستان، سیلان، ترکیه و عراق تشکیل می شد که موضع مخالفت با کمونیسم را در پیش گرفته بود. سرانجام با کوشش های نهرو هر دو جبهه در یک گروه فراگیر علیه استعمار و استثمار از نوع غربی یا شرقی متحد شدند و به این ترتیب، نطفه عدم تعهد در کنفرانس ۱۹۵۵ میلادی در باندونگ اندونزی بسته شد.^[۳]

کنفرانس کشورهای آسیایی و آفریقایی که در سال ۱۹۵۵ میلادی در شهر باندونگ اندونزی برگزار شد یک اجتماع جهان سومی به شمار می رفت که برای نخستین بار کشورهای از استعمار رهیده آسیایی و آفریقایی را گرد هم آورد. در واقع، این کنفرانس مقدمه ای برای شکل گیری نهضت عدم تعهد به شمار می رفت. به تعبیری میتوان گفت که این کشورها هرگز به دنبال ایجاد بلوک سومی در مقابل دو بلوک قبلی نبودند، بلکه به دنبال این بودند تا با احتراز از دنباله روی از دو بلوک، راه جدیدی را برای استقلال خود انتخاب کنند.

در نخستین اجلاس رسمی جنبش که در سال ۱۹۶۱ در شهر بلگراد برگزار شد، شرکت کنندگان تعریفی را از عدم تعهد ارائه دادند که دولت های عضو باید واجد آن باشند:

۱. پیگیری سیاست مستقل مبتنی بر همزیستی مسالمت آمیز.

۲. عدم مشارکت در ائتلاف های نظامی چند جانبه.

۳. پشتیبانی از جنبش های آزادی بخش و استقلال طلبانه.

۴. عدم مشارکت در پیمان نظامی دو جانبه با ابر قدرت ها.^[iv] [۴]

اهداف و اصول جنبش عدم تعهد

احترام به حاکمیت و تمامیت ارضی کشورها، کاهش تنشجات و تضادهای موجود در روابط بین المللی ناشی از تقسیم جهان به دو بلوک شرق و غرب، مخالفت با شرکت در اتحادیه های نظامی و خود داری از واگذاری پایگاه های نظامی به بلوک ها، پشتیبانی از منشور ملل متحد و نیز اصول مسلم حقوق بین الملل، خود مختاری تمامی ملل جهان و آزادی تمامی سرزمین های تحت استعمار، همکاری مثبت بین المللی، مبارزه با توسعه نیافتگی اعم از اقتصادی و سیاسی، سیاست ناپیوستگی، حل مسالمت آمیز اختلافات، مبارزه با نژادپرستی، لزوم خلع سلاح با نظارت بین المللی و امضای قرارداد خلع سلاح از سوی قدرت های بزرگ، ایجاد سنتزی از ناسیونالیسم و انترناسیونالیسم برای گسترش روابط کشورهای جهان سوم.^[v] [۵]

نشست های برگزار شده اعضای جنبش عدم تعهد

اعضای جنبش عدم تعهد تاکنون پانزده نشست داشته اند که به آنها اشاره می شود:

۱. اجلاس بلگراد در کشور یوگسلاوی سابق در سال ۱۹۶۱

۲. اجلاس قاهره در کشور مصر در سال ۱۹۶۴

۳. اجلاس لوزاکا در کشور زامبیا در سال ۱۹۷۰

۴. اجلاس الجزیره در کشور الجزایر در سال ۱۹۷۳

۵. اجلاس کلمبو در کشور سریلانکا در سال ۱۹۷۶

۶. اجلاس هاوانا در کشور کوبا در سال ۱۹۷۹

۷. اجلاس دهلی نو در کشور هندوستان در سال ۱۹۸۳

۸. اجلاس حراره در کشور زیمبابوه در سال ۱۹۸۶

۹. اجلاس بلگراد در کشور یوگسلاوی سابق در سال ۱۹۸۹

۱۰. اجلاس جاکارتا در کشور اندونزی در سال ۱۹۹۲

۱۱. اجلاس کارتاگینا در کشور کلمبیا در سال ۱۹۹۵

۱۲. اجلاس دوربان در کشور آفریقای جنوبی در سال ۱۹۹۸

۱۳. اجلاس کوالالامپور در کشور مالزی در سال ۲۰۰۳

۱۴. اجلاس هاوانا در کشور کوبا در سال ۲۰۰۶

۱۵. اجلاس شرم الشيخ در کشور مصر در سال ۲۰۰۹

از زمان شکل گیری جنبش عدم تعهد، ابر قدرت ها تمام تلاش خود را به کار گرفته بودند تا مانع اتحاد و یکپارچگی کامل میان

اعضای این جنبش شوند، چون اتخاذ استراتژی عدم تعهد از جانب کشورهای جهان سوم در تقابل با سیستم موازنه قدرتی که آمریکا و شوروی با بلوک بندی های ناشی از جنگ سرد به دنبالش بودند قرار داشت. یعنی ایالات متحده آمریکا معتقد بود که عدم وابستگی کشوری به بلوک غرب که آمریکا سردمدار آن به شمار می رفت در واقع به معنای دشمنی آن کشور با آمریکا به حساب می آمد.

می توان گفت که وجود جنبش عدم تعهد در زمان جنگ سرد و جناح بندی دو بلوک شرق و غرب، سدی در برابر این بلوک بندی به شمار می رفت و نیز نقش مهمی در استقرار صلح جهانی ایفا کرده است. همواره یکی از سیاست های اصلی جنبش عدم تعهد استعمارزدایی بود که با توجه به همین استراتژی، بسیاری از کشورهای آسیایی و آفریقایی از سلطه استعمار گران رها شدند و عصر نوینی را در حیات سیاسی خود آغاز کردند.

از جمله مواردی که سبب ناکامی هایی در جنبش عدم تعهد برای دست یابی به اهدافش شده است را می توان در این نکات خلاصه کرد؛

۱. وجود گروه بندی های داخلی در جنبش عدم تعهد.

۲. ترکیب ناهمگون اعضا از مواردی است که دولت های غیر متعهد را در رسیدن به اهدافشان با نا کامی مواجه ساخته است.

۳. ناسیونالیسم؛ علیرغم آنکه از ابتدای تشکیل جنبش سعی بر آن بود تا سنتزی از ناسیونالیسم و انتر ناسیونالیسم به وجود آید ولی عملاً منافع ملی هر یک از اعضا، مصالح همگانی و آرمانهای با ارزش جنبش را تحت الشعاع خود قرار داده است.

۴. اعمال نفوذ قدرت های بزرگ از عواملی است که باعث بروز نا کامی هایی در رسیدن دولت های غیر متعهد به هدف هایشان شده است. [6] [vii]

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق در سال ۱۹۹۱ میلادی و به تبع آن از بین رفتن سیستم دوقطبی در سطح نظام بین الملل، برخی را عقیده بر این بود که دیگر جنبش عدم تعهد کارویژه ای نخواهد داشت، زیرا این مهم زمانی معنا داشت که دو گروه در مقابل هم قرار داشتند و این جنبش به عنوان نیروی سوم نقش متعادل کننده را در روابط بلوک شرق و غرب بر عهده داشت. با همین استدلال بود که کشور آرژانتین خروج خود را از این جنبش اعلام کرد.

در مقابل، نگاه دیگری وجود دارد که معتقد است با فروپاشی شوروی نه تنها از اهمیت و اعتبار جنبش عدم تعهد کاسته نشده، بلکه بر اهمیت آن نیز افزوده شده است. زیرا در زمانی که دو بلوک در مقابل هم قرار داشتند، هر یک از آنها با بالانس کردن طرف مقابل جلوی یکه تازی های رقیب را می گرفت و مانع از اعمال نفوذ بیش از حد آن قدرت می شد، ولی در حال حاضر و با توجه

به تک قطبی بودن نظام بین الملل، کشورهایی که با این نظام همسو نیستند در معرض تعرض از جانب این سیستم هستند، لذا ضروری است تا با تقویت هر چه بیشتر جنبش ها و اتحادیه هایی همانند جنبش عدم تعهد از ترکتازی های کشورهای نظیر آمریکا جلوگیری شود.

جنبش عدم تعهد با داشتن بیش از ۱۲۰ عضو می تواند جایگاه بسیار مهمی در ساختار بین الملل ایفا کند که این مهم با توجه حضور برخی کشورهای قدرتمند در این جنبش و با اعتماد و خودباوری این کشورها به توانایی های خودشان امکان پذیر می نماید.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۰۱۶۸/شکل-بررسی-مقاله/۲۰۱۶۸/تعهد-عدم-جنبش-استمرار-گیر-شکل-بررسی-مقاله>